

**ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ
ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ
У ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ**

Ніколаєнко Т. Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького*

Логінова Н. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Питання виправлення та ресоціалізації засуджених, які перебувають в умовах несвободи в умовах реформування пенітенціарної системи є доволі актуальними та водночас проблематичними.

Як відомо майже дві третини століття стандарти функціонування установ виконання покарань були сталими та не зазнавали жодних змін. Умови перебування засуджених протягом тривалого часу не відповідали належним чином принципам гуманізму, поваги до прав і свобод засудженого як людини, умов перебування в місцях несвободи. Фінансування таких установ здійснювалось за мінімальними видатками (близько 45 % від необхідних потреб). Проте у 2019 році така ситуація зазнала часткових змін.

Міністерство юстиції України в системі реформування структури пенітенціарної служби визначило пріоритетність сформованого курсу з акцентуванням уваги на створенні належних умов перебування засуджених в несвободи та їх ресоціалізації відповідно до вимог сучасності.

Першими кроками у цьому напрямі постало схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 13 вересня 2017 року. Основною метою Концепції постала необхідність проведеної гуманізації кримінально-виконавчого механізму та належного

фінансування забезпечення діяльності цього механізму. Досягнення мети передбачало підвищення операційної ефективності державних підприємств в пенітенціарній системі та будівництво нових слідчих ізоляторів й установ виконання покарань в рамках державно-приватного партнерства [1]. Починаючи з 2017 року фінансування місць утримання засуджених збільшилось майже у двічі.

У 2020 році стартував експериментальний проєкт щодо створення платних камер СІЗО та розпродажу в'язниць у межах проєкту «Велика приватизація в'язниць» [2, с. 13; 3]. В межах цього експерименту було створено платні камери, де за додаткові кошти засуджені (затримані) могли отримати поліпшені побутові умови утримання та харчування. Кошти, які СІЗО отримувало від надання таких послугу направлялися на рахунок спеціального фонду цього СІЗО, який надав ці послуги та використовував для поліпшення умов в інших камерах, які не були платними. Крім того від продажу в'язниць, зокрема «Львівської виправної колонії» (№ 48), було поповнено державний й місцевий бюджет на суму 496,2 млн грн та створено можливість розбудови соціальної інфраструктури на місці колишньої в'язниці із забезпеченням водночас людей новими робочими місцями [4].

Протягом 2019-2021 років було також реалізовано низку заходів щодо покращення умов тримання засуджених, як зокрема «розширення переліку дозволених предметів, продуктів харчування і техніки; надання можливості користуватися мережею Інтернет, IP-телефонією; урегульовано доступ до побачень, з метою захисту засуджених; впроваджено п'ять пілотних проєктів в частині впровадження замісної підтримуючої терапії для засуджених; розроблено та впроваджено корекційні програми для роботи із засудженими; створено практичний інструмент для роботи психологів – «Робочу книгу психолога установ ДКВС України тощо» [4].

У травні 2021 р. відбулося обговорення проєкту Стратегії реформування пенітенціарної системи до 2026 року, пріоритетним завданням якої постало «створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань з гарантуванням безпеки суспільства та забезпечення соціальної адаптації людини» шляхом створення належних умов тримання засуджених, ефективної системи протидії катуванням, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження, удосконалення методів та інструментів виправлення та ресоціалізації засуджених [5].

Отже, як ми бачимо, за останні роки є чимало позитивних кроків у напрямі створення умов для досягнення виправлення та ресоціалізації засуджених, які перебувають в умовах несвободи.

Проте, якщо вести мову про засуджених, які перебувають в умовах несвободи, як зокрема у дисциплінарному батальйоні, то створення таких умов щодо військовослужбовців викликає певні питання.

По-перше, організація виправлення та ресоціалізації засуджених (військовослужбовців), які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні здійснюється відповідно до норм кримінально-виконавчого законодавства та нормативно-правових актів Міністерства оборони України. В частині актів Міністерства оборони України, зміст таких заходів спрямований на формування «формування і розвиток у воїнів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, забезпечення високої бойової і мобілізаційної готовності органів управління, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни, правопорядку, згуртування військових колективів»[6, абз. 3 п.2]. Проте реалізація такого змісту визначена винятково для категорії військовослужбовців, що не є засудженими. У чинному законодавстві (Кримінально-виконавчому кодексі та актах Міністерства Оборони України) відсутній єдиний підхід до концептуального визначення однозначності виховання з одного боку захисника Батьківщини, з іншого, – військовослужбовця, який тимчасово перебуває у статусі засудженого.

По-друге, у Кримінально-виконавчому кодексі (ст.79), Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні перебуваючи у дисциплінарному батальйоні засуджені військовослужбовці (Розділ IX) немає взаємозгодженості щодо організації та проведення соціально-виховної роботи із засудженими військовослужбовцями з відображенням у специфіці основних напрямів, форм, методів соціально-виховної роботи та методичних рекомендацій щодо її організації.

По-третє, дисциплінарний батальйон є не лише військова частина, але й місце, яке призначене для забезпечення виконання кримінального покарання, що пов'язане з ізоляцією особи (військовослужбовця). За специфікою режиму, особливостями відбування покарання, роздільності тримання засуджених, дисциплінарний батальйон є тим видом покарання, який пов'язаний із позбавленням волі (тримання особи в умовах несвободи). Крім того заходи, які унормовані кримінально-виконавчим законодавством, презентуються Стратегією реформування пенітенціарної системи в частині удосконалення методів та інструментів щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, ефективної моделі добору персоналу пенітенціарної системи стосуються засуджених, які перебувають в умовах несвободи. Для можливості упровадження презентованих методів та інструментів щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, підвищення ефективності досягнення виправлення і ресоціалізації засуджених військовослужбовців, доцільно розглядати дисциплінарний батальйон як вид покарання, що пов'язаний із триманням засуджених в умовах несвободи. Це стосується і положень щодо добору персоналу. На сьогодні у дисциплінарному батальйоні організація, планування, методичне забезпечення, якість та ефективність її проведення покладається

на заступника командира дисциплінарного батальйону по роботі з особовим складом. Для ефективної організації та проведення виховного впливу на засуджених необхідна також наявність (перебування у штаті) високо кваліфікованих фахівців, які з урахуванням специфіки осіб, які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні та заходів, які необхідні для досягнення мети їх виправлення та ресоціалізації сприятимуть досягненню зазначеної мети.

Отже, підсумовуючи вищевикладене можна зазначити, що в умовах реформування пенітенціарної системи необхідно враховувати специфіку виконання покарань не лише за умовами відбування покарання, як покарання, що пов'язані чи не пов'язані з ізоляцією особи, але й специфікою осіб, зокрема їх статусу, як військовослужбовця.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування(розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р. URL: <https://cutt.ly/tE399GP> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

2. Nikolaienko T. Implementation of state policy regarding prisons privatizations: possibilities and challenges of the present Integration of traditional and innovative scientific researches: global trends and regional aspect: collective monograph / edited by authors. – 2nd ed. – Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. P. 1-25.

3. Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 06.05.2020 № 1587/5. URL: <https://cutt.ly/nE33Foe> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

4. Висоцька О. Протягом останніх двох років тримаємо чіткий курс на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію: стаття. URL: <https://cutt.ly/fE38ZPX> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

5. Висоцька О. Обговорення проєкту Стратегії реформування пенітенціарної системи до 2026 року. URL: <https://cutt.ly/aE37uXJ> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

6. Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України: Указ Президента України від 04.09.1998 № 981/98. URL: <https://cutt.ly/sE35IOx> (дата звернення: 07.10.2021 р.).